

UVODNA RIJEČ

Veliki val, koji je za vrijeme Proljeća naroda zapljusnuo široko područje Europe i veći dio Habsburške Monarhije, imao je svoje, vjerojatno ne tako očekivane, posljedice i u Istri. Carski patent od 26. veljače 1861. omogućio je Markgrofoviji Istri političku i upravnu autonomiju, koju je ona rijetko uživala tijekom svoje tisućljetne povijesti. "Njegovo veličanstvo Car, uzdajući se u zrelost njegovih naroda, njima povjerava sudjelovanje u zakonodavnoj vlasti radi opće dobrobiti; vodeći istovremeno računa o posebnostima Istre, povjerava joj brigu o dobrobiti njenih žitelja". Tim je riječima carski povjerenik grof Carlo Coronini di Cronberg, na prvoj sjednici, održanoj 6. travnja 1861. godine, zadužio prvoga zemaljskog kapetana, markiza Gian Paola Polesinija, da pokrene Istarski zemaljski sabor i tako utječe na sudbinu Markgrofovije Istre.

Između regionalne vlasti – Istarskoga zemaljskog sabora i centralne bečke vlade u to doba nije bilo posrednika, što je značajno jer je riječ o državi koja je po broju stanovnika bila druga u Europi. Od onog trenutka, kao što se u Beču, Pragu, Budimpešti i drugdje odlučivalo o sudbinama pojedinih naroda – tako se u Poreču (zatim i u Puli i Kopru) kroz više od pola stoljeća odlučivalo o političkoj, ekonomskoj i socijalnoj sudbini Istre i njezinoga žiteljstva.

Povodom 150. godišnjice osnivanja Istarskoga zemaljskog sabora, Humanističko društvo Histria i Povijesni muzej Istre - Museo storico dell'Istria iznjedrili su, uz ostale aktivnosti, i ovaj rad, koji je rezultat istraživanja rukopisnih izvora koje je Sabor stvorio, a koji su gotovo u cijelosti sačuvani u Državnome arhivu u Rijeci, kao i službenih publikacija koje sadrže zapisnike koje je to istarsko zakonodavno tijelo (u suradnji s Odborom) stvaralo za vrijeme svoga djelovanja (1861. – 1910.).

Cilj je ovoga rada da se na jednome mjestu objedine datumi i imena koji su obilježili više od pola stoljeća naše nedavne povijesti, on je pomoćno sredstvo za daljnja istraživanja, bez ambicija da postane referencijalno djelo povijesno-znanstvenog sadržaja; svjesni smo da ga je potrebno proširiti i nadopuniti novim podacima. Ovo je samo mali doprinos povijesti ove institucije koja je još uvijek zanemarena u suvremenoj talijanskoj, slovenskoj, hrvatskoj, pa i austrijskoj historiografiji. Nadamo se da će ovaj rad u skoroj budućnosti biti poticaj za izradu potpune i detaljne povijesti Zemaljskog sabora Markgrofovije Istre.

CENNI INTRODUTTIVI

L'onda lunga che la Primavera dei popoli arrecò in una larga area d'Europa ed in buona parte della monarchia asburgica ebbe i suoi, probabilmente non tanto scontati, risvolti anche in Istria. La patente imperiale del 26 febbraio 1861 concedeva, infatti, alla regione istriana un'autonomia politica ed amministrativa di cui essa raramente aveva goduto nella propria millenaria storia. "La maestà dell'Imperatore, facendo ragione alla maturità dei suoi popoli, affida loro la partecipazione al potere legislativo, all'opera della pubblica felicità generale; e facendo simultaneamente ragione alle peculiari ragioni dell'Istria, affida ad essa stessa la sollecitudine della pubblica felicità provinciale". Così il commissario imperiale, il conte Carlo Coronini di Cronberg, conferiva, nella seduta inaugurale del 6 aprile 1861, l'incarico al primo capitano provinciale, il marchese Gian Paolo Polesini, di convogliare le sorti della Dieta provinciale istriana e con essa quelle dell'intero Margraviato d'Istria.

Tra l'autorità periferica della dieta provinciale e quella del centrale governo viennese non vi era in questo modo istanza politica ad interporsi e, per giunta, tutto ciò aveva luogo nella cornice del secondo stato più popolato d'Europa. Da allora, e per oltre mezzo secolo, così come a Vienna, a Praga, a Budapest ed altrove si decidevano le sorti dei rispettivi paesi e delle relative popolazioni, così a Parenzo (poi a Pola ed a Capodistria) si segnavano le sorti politiche ma anche quelle economiche e sociali della penisola e del popolo istriano.

In ricorrenza del 150° anniversario dell'istituzione della Dieta provinciale istriana, in seno alla Società umanistica Histria ed al Museo storico dell'Istria, fra le altre attività promosse, abbiamo creduto opportuno procedere alla compilazione del presente compendio che è il frutto del lavoro svolto sulla documentazione originaria da essa prodotta e conservata, in modo quasi integrale, presso l'Archivio di Stato di Fiume nonché sulle pubblicazioni ufficiali, in particolare sugli atti che lo stesso corpo legislativo istriano (assieme a quello della Giunta) ha generato negli anni della sua attività (1861-1910).

Il presente volume, che ha quale esclusivo fine quello di riunire in un unico luogo le date ed i nomi che hanno contraddistinto oltre mezzo secolo del nostro recente passato, desidera proporsi come strumento di ricerca piuttosto che erigersi ad un'opera referenziale dal contenuto storico-scientifico. Consapevoli che sarà opportuno affinarlo ulteriormente ed integrarlo di nuovi dati, esso vuole essere soltanto un modesto contributo alla storia di quest'istituzione, troppo spesso trascurata dalla storiografia contemporanea, sia di parte italiana sia di parte slovena e croata nonché austriaca. L'auspicio è che esso possa, in un futuro non troppo remoto, anche con l'unione delle forze, incoraggiare la stesura di una completa e particolareggiata storia della Dieta provinciale istriana.

UVODNA BESEDA

Pomlad narodov je v precejšnjem delu Evrope in večjem delu habsburške monarhije pustila močan pečat; njen vpliv se je na določen, morda tudi nekoliko nepredviden, način odrazil tudi v Istri. S cesarskim patentom, izdanim 26. februarja 1861, je bila Istri namreč podeljena tolikšna politična in upravna avtonomija, kot jo je v svoji tisočletni zgodovini le redko izkusila. "Njegovo veličanstvo Cesar svojim narodom, upošteva njihovo zrelost, poveri soudeležbo pri zakonodajni oblasti v prid splošnemu javnemu blagostanju; v tem duhu in upošteva specifične razloge Njegovo veličanstvo zaupa Istri skrb za javni blagor na njenem območju". S temi besedami je na uvodnem zasedanju 6. aprila 1861. leta grof Carlo Coronini di Cronberg prvemu deželnemu kapitanu markizu Gian Paolu Polesiniju poveril nalogo, da oblikuje Istrski deželni zbor, kar se je odrazilo v usodi celotnega območja Mejne grofije Istre.

Med lokalno oblastjo Istrskega deželnega zbora in osrednjo oblastjo dunajske vlade tako ni bilo nikakršne politične instance v vlogi posrednika. Poleg tega so se ti dogodki odvijali v drugi najbolj obljudeni evropski državi: na enak način, kot se je na Dunaju, v Pragi, Budimpešti ali drugod krojila usoda posamezne države in njenega naroda, se je tudi v Poreču (in pozneje v Pulju in Koprju) odločalo o politični, pa tudi gospodarski in družbeni usodi istrskega polotoka in njegovega življa.

Ob 150. obletnici ustanovitve Istrskega deželnega zbora se je Humanističnemu društvu Histria in Zgodovinskemu muzeju Istre zdelo primerno, da se poleg vseh ostalih aktivnosti ta jubilej počasti tudi z izdajo pričujoče publikacije. Ta je rezultat dela na izvornih dokumentih, ki jih hrani Državni arhiv na Reki, temelji pa tudi na preučevanju objavljenih dokumentov, predvsem tistih, ki jih je Istrski deželni zbor (skupaj z deželnim odborom) kot zakonodajno telo izdajal v času svojega delovanja med leti 1861 in 1910.

Pričujočo publikacijo, katere izključni namen je bil na enem mestu zbrati pomembnejša imena in datume, ki so zaznamovali dobrega pol stoletja naše novejšje zgodovine, gre razumeti ne toliko kot referenčno znanstveno študijo, pač pa bolj kot neke vrste raziskovalni instrument. Delo bo v prihodnjem seveda potrebno dodatno izpiliti in vsebino dopolniti z novimi podatki; publikacija pa je vendarle skromen prispevek k poznavanju zgodovine Istrskega deželnega zbora, institucije, ki v sodobnem zgodovinopisju - tako italijanskem in slovenskem kot v hrvaškem in nenazadnje avstrijskem - vse prevečkrat ostaja prezrta. Upati je, da bo na podlagi skupnih prizadevanj iz te izdaje - v neki ne tako zelo oddaljeni prihodnosti - nastal celosten in natančen pregled zgodovine Istrskega deželnega zbora.

ZUM GELEIT

Die durch den der Völkerfrühling in großen Teilen Europas und der Habsburgermonarchie hervorgerufenen Auswirkungen spiegelten sich unerwartet auch in Istrien wider. Das kaiserliche Patent vom 26. Februar 1861 gestattete der Markgrafschaft die Autonomie in Politik und Verwaltung, eine Autonomie, die Istrien während seiner 1000-jährigen Geschichte nur selten genossen hatte. „Seine Majestät der Kaiser, betraut im Vertrauen auf die Reife seiner Völker dieselben mit der Mitwirkung an der Gesetzgebung zum Nutzen der allgemeinen öffentlichen Zufriedenheit, gleichzeitig trägt er den besonderen Verhältnissen Istriens Rechnung und betraut dasselbe mit der Fürsorge um das öffentliche Wohlergehen im eigenen Land“. Mit diesen Worten beauftragte der Regierungskommissär, Graf Carlo Coronini di Cronberg, auf der ersten Sitzung des Istrianischen Landtages, die am 6. April 1861 stattfand, den ersten Landeshauptmann, Marchese Gian Paolo Polesini, die Geschicke des Istrianischen Landtages und der gesamten Markgrafschaft Istriens zu lenken.

Zwischen der lokalen Regierung des Landtages und der zentralen Macht der Wiener Regierung gab es, obwohl die Habsburgermonarchie ihrer Einwohnerzahl nach das zweitgrößte Staatsgebilde Europas war, keinerlei politische Instanz, die eine Vermittlerrolle ausgeübt hätte. Und so entschied man ab diesem Zeitpunkt in Poreč (in der Folge in Pula und Koper) – genau wie auch in Wien, Prag, Budapest und anderswo – ein halbes Jahrhundert lang selbständig über das politische, wirtschaftliche und soziale Schicksal der istrischen Halbinsel und ihrer Bevölkerung.

Anlässlich des 150. Jahrestages der Einsetzung des Istrianischen Landtages hielten es die Humanistische Gesellschaft Histria und das Historische Museum Istriens für angebracht, die vorliegende Publikation herauszugeben. Sie stellt das Ergebnis umfassender Recherchen zur Geschichte des Istrianischen Landtages dar und stützt sich sowohl auf die reichen und nahezu vollständig im Staatsarchiv in Rijeka vorhandenen Archivalien als auch auf die vom Landtag (in Zusammenarbeit mit dem Landesausschuss) herausgegebenen offiziellen Veröffentlichungen zur Gesetzgebung (1861 – 1910).

Ziel dieses Bandes, der kein bedeutendes Werk historisch-wissenschaftlichen Inhaltes sein möchte, ist es in erster Linie, Daten und Namen, die mehr als ein halbes Jahrhundert unsere nicht allzu weit zurückliegende Geschichte kennzeichneten haben, gesammelt an einem Ort anzuführen, um so einen nützlichen Behelf für weiterführende Forschungen zu schaffen. Im Bewusstsein, dass die vorliegende Veröffentlichung auch weiterhin der Ergänzung durch neue Daten bedarf, soll sie lediglich ein bescheidener Beitrag zur Geschichte dieser Institution sein, die nur allzu oft von Seiten der zeitgenössischen italienischen, slowenischen, kroatischen als auch österreichischen Geschichtsschreibung vernachlässigt wurde. Wir hoffen aber, dieser Band möge in naher Zukunft als Anregung zur Erarbeitung einer vollständigen und detaillierten Geschichte des Istrianischen Landtages dienen.